Monitor Bouwketen

Voorjaar 2015

Marien Vrolijk

Economisch Instituut voor de Bouw

Inhoudsopgave

Conclusies op hoofdlijnen 5

1 Bouwketen 6
1.1 Recente ontwikkelingen 6
1.2 Conjunctuur bouwketen 8

2 Architectenbureaus 10

3 Ingenieursbureaus 11

4 Bouwbedrijven 12

5 Installatiebedrijven 13

Bijlage 1: Sectoren in de keten 14

Bijlage 2: De opbouw van de monitor 15

Conclusies op hoofdlijnen

Bedrijven in de bouwketen ervoeren in het afgelopen half jaar een verbetering van de conjunctuur. Enkele indicatoren wijzen in de richting van verder herstel. Zo zijn de orderportefeuilles van de bedrijven en de verwachtingen van de bedrijven voor de omzet en het prijsniveau voor het tweede kwartaal verbeterd. Het herstel vertaalt zich nog niet sterk door in de verwachting van de bedrijven over de groei van het personeelsbestand.

Recente economische ontwikkelingen

Het Nederlandse bruto binnenlands product (bbp) is in het vierde kwartaal van 2014 en het eerste kwartaal van 2015 (kwartaal op kwartaal) met respectievelijk 0,8% en 0,4% gegroeid. Deze groei is vooral te danken aan de gezinsconsumptie, investeringen en de export. De bouwproductie is in het vierde kwartaal van 2014 sterk toegenomen (gecorrigeerd voor seizoensinvloeden) en in het eerste kwartaal van 2015 gestabiliseerd. De werkgelegenheid in de bouwsector is licht gedaald. Het aantal faillissementen, die vanaf het tweede kwartaal van 2013 stevig daalde, nam in het eerste kwartaal van 2015 weer iets toe. Een positieve ontwikkeling is de verdere daling van het aantal personen in de uitvoerende bouw met een WW-uitkering.

Conjunctuur bouwketen

Het beeld van herstel zet zich breed in de bouwketen door. Van de ondernemingen in de bouwketen verwacht vier op de tien een toename van de omzet in het tweede kwartaal. Het aandeel bedrijven dat van een omzetdaling uitgaat, is ten opzichte van een half jaar geleden over de gehele linie verder afgenomen. Dit geldt het sterkst voor de ingenieursbureaus en installatiebedrijven in de bouwketen. Alle bedrijven in de keten verwachten nu per saldo een omzettoename. De bedrijven verwachten per saldo een stijging van het personeelsbestand. Het aandeel bedrijven dat krimp verwacht is verder afgenomen. De orderportefeuille is met drie tiende maand toegenomen naar 6,0 maanden. Vooral bij de architecten, ingenieursbureaus en installatiebedrijven is de orderportefeuille sterk toegenomen.

Stand van de conjunctuur per sector

Hieronder volgen voor iedere sector de belangrijkste conclusies, waarbij de resultaten worden vergeleken met de uitkomsten van een half jaar geleden.

- **Architectenbureaus** – De gemiddelde orderportefeuille van nieuwe opdrachten aan architecten is acht tiende maand hoger dan een half jaar geleden. De verwachting van de architecten over de omzet wijst per saldo op een toename. De werkgelegenheids-verwachting is verbeterd en wijst op een stabilisatie van het personeelsbestand.
- **Ingenieursbureaus** – De orderportefeuille is in een half jaar met zes tiende maand toegenomen. De verwachtingen van de ingenieursbedrijven zijn in het afgelopen half jaar verder verbeterd. De verwachtingen voor de omzet zijn sterk verbeterd en per saldo positief. Ook de verwachtingen voor het personeelsbestand zijn per saldo positief en wijzen op een stabilisatie. De ingenieursbureaus verwachten een stabilisatie van de tarieven.
- **Bouwbedrijven** – De orderportefeuille is in deze sector slechts met een tiende maand ge-stegen. Hoewel de werkvoorraad in de woningbouw steeg, daalde deze in de utiliteitsbouw en wegenbouw. De verwachting van de bouwbedrijven over de omzet wijst per saldo op een toename. De werkgelegenheidsverwachting is verbeterd en wijst op een stabilisatie van het personeelsbestand. Per saldo verwacht een klein deel van de bedrijven aantrekkende prijzen.
- **Installatiebedrijven** – In deze sector is de orderportefeuille met vier tiende maand toegenomen. Per saldo verwachten de bedrijven een stijging in de omzet. Het aandeel bedrijven dat een daling verwacht is sterk afgenomen. De werkgelegenheidsverwachting is ten opzichte van een half jaar geleden verbeterd. Het beeld in deze sector is hiermee opnieuw gunstiger dan een halfjaar geleden. Per saldo verwacht nu een klein deel van de installatiebedrijven een stijging van de tarieven.

1 Bouwketen

In deze paragraaf wordt de conjunctuur in de bouwketen beschreven aan de hand van een drietal punten. Ten eerste worden de recente ontwikkelingen beschreven aan de hand van onderwerpen als productie, faillissementen, werkgelegenheid en werkloosheid. Vervolgens komen de huidige orderportefeuilles in de bouwketen aan bod. Tot slot wordt een beeld gegeven van de ontwikkelingen die de ondernemingen in de bouwketen verwachten ten aanzien van hun omzet en personeelsbestand in het tweede kwartaal.

1.1 Recente ontwikkelingen

Economische groei
De economische groei is in het eerste kwartaal van 2015 met 2,4% gestegen ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2014. Hogere investeringen, meer export en meer consumptie door gezinnen droegen bij aan deze groei. Ook de consumptie van de overheid groeide licht. Gecorrigeerd voor seizoensinvloeden was het bruto nationaal product in het eerste kwartaal 0,4% hoger dan in het vierde kwartaal van vorig jaar (zie dashboard recente ontwikkelingen). Na een krimp in het eerste kwartaal van vorig jaar is nu sprake van vier achtereenvolgende kwartalen met groei. Vooral de bedrijfstakken delfstoffenwinning en bouwnijverheid lieten in het eerste kwartaal van dit jaar een sterke groei zien. Ook de bedrijfstakken energie, onroerend goed, informatie en communicatie en zakelijke dienstverlening lieten een stevige groei zien. Alleen de financiële instellingen en de agrarische sector krompen licht.
In het eerste kwartaal van 2015 bleef de toegevoegde waarde[1] in de bouw stabiel na een sterke stijging in het vierde kwartaal. Verwachting is dat de totale bouwproductie dit jaar een krachtig herstel laat zien van 3%[2].

Faillissementen
De daling van het aantal faillissementen vanaf het tweede kwartaal van 2013 zette tot en met het vierde kwartaal van 2014 door. In het eerste kwartaal van 2015 steeg het aantal faillissementen licht naar een totaal van 276. Het aantal faillissementen ligt nog wel onder het gemiddelde niveau van 2009 en fors lager dan op het hoogtepunt in het eerste en tweede kwartaal van 2013. Deze indicator wijst dus op een stabilisatie van de conjunctuur in de bouw.

Werkgelegenheid
In het eerste kwartaal van 2015 bedroeg de werkgelegenheid in de bouwsector in totaal 450.000 werkenden. Bij de werknemers daalde de werkgelegenheid met ongeveer 6.000 personen ten opzichte van het voorgaande kwartaal (-2%). Het aantal werkende zelfstandigen daalde met ongeveer 4.000 personen (-2½%).

Werkloosheid
Volgens cijfers van het UWV is het aantal personen met een WW-uitkering in de uitvoerende bouw ten opzichte van oktober 2014 met ongeveer 1.300 afgenomen tot 13.442 personen. Het aantal personen met een WW-uitkering lag in april lager dan een jaar geleden. Op jaarbasis wordt het merendeel (70%) van de WW-uitkeringen van werklozen uit de bouw beëindigd vanwege werkhervatting. Dit is hoger dan gemiddeld over alle sectoren.
De totale Nederlandse werkloosheid bedroeg volgens cijfers van het CBS tot en met het eerste kwartaal 2015 664.000 personen (7½% van de beroepsbevolking).

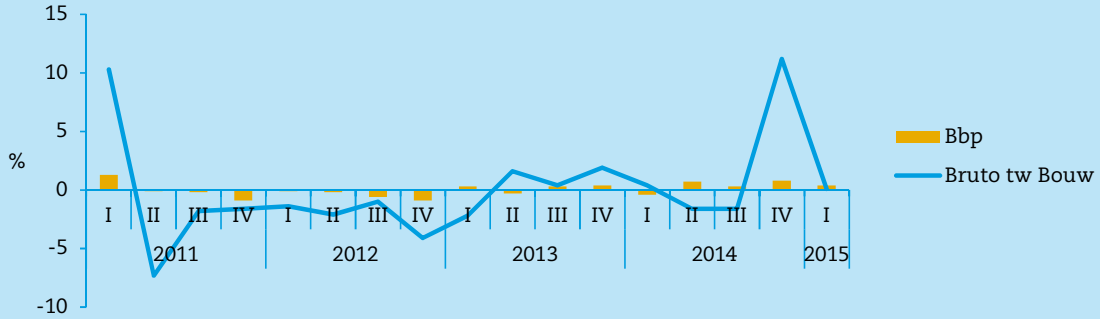
[1] Omzet min inkoop van materialen en diensten

[2] www.bouwactueel.nl

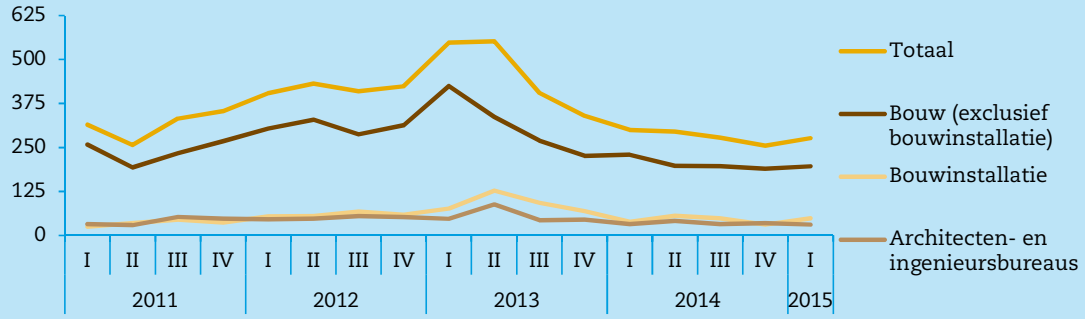
Dashboard recente ontwikkelingen

Economische groei

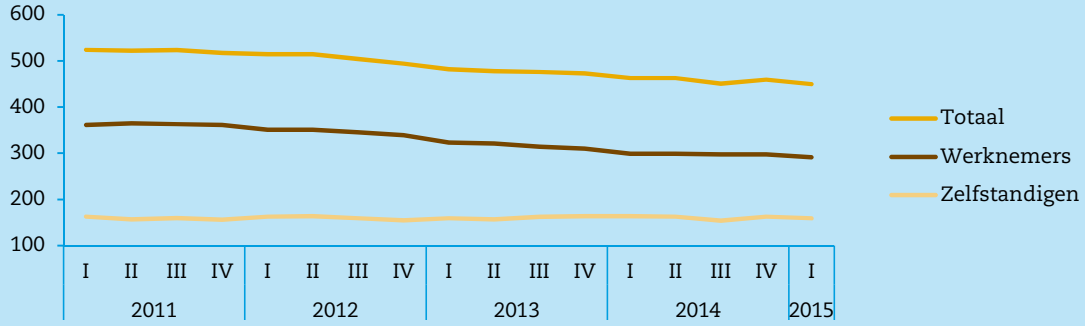
Volumeontwikkeling bbp en toegevoegde waarde in de bouw, kwartaal op kwartaal mutaties in procenten

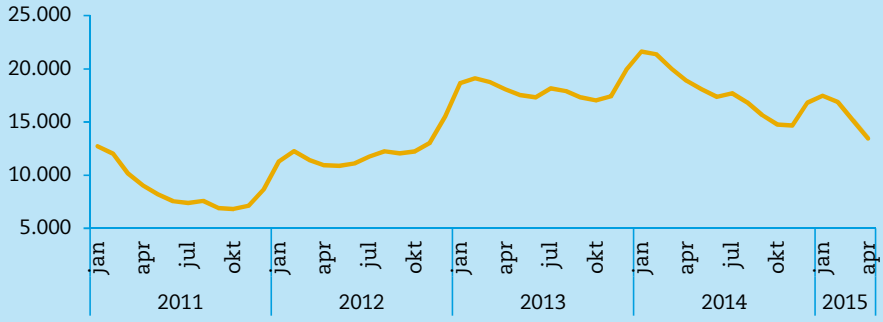
Faillissementen in de bouwketen

Werkgelegenheid in de bouwsector, in personen x 1.000

Aantal personen met een WW-uitkering in de uitvoerende bouw

Bron: CBS, UWV

1.2 Conjunctuur bouwketen

Orderportefeuilles
De ontwikkeling van de orderportefeuilles binnen de bouwketen is in het dashboard conjunctuur bouwketen weergegeven. De orderportefeuille is over de gehele bouwketen toegenomen met gemiddeld drie tiende maand. De toename komt vooral vanuit de architecten, ingenieursbureaus en installatiebedrijven. Bij de architecten is de werkvoorraad met acht tiende maand toegenomen. Bij de ingenieursbureaus steeg de werkvoorraad met zes tiende maand. Bij de installatiebedrijven steeg de werkvoorraad met vier tiende maand. Bij de bouwbedrijven is de werkvoorraad met een tiende maand toegenomen. Hoewel bij de bouwbedrijven de werkvoorraad in de woningbouw steeg, daalde deze in de utiliteitsbouw en wegenbouw. Over de hele linie is de werkvoorraad zeven tiende maand hoger dan een jaar eerder.

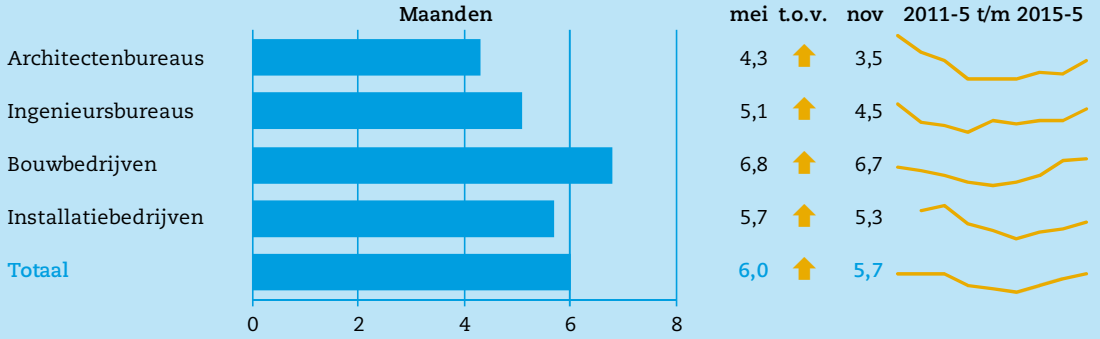
Ontwikkeling omzet
Het dashboard conjunctuur bouwketen toont hoe de bedrijven en bureaus in de verschillende sectoren van de bouwketen verwachten dat hun omzet in het tweede kwartaal zich zal ontwikkelen. Het aandeel bedrijven dat een omzetdaling verwacht is over de gehele linie gedaald. Het aandeel bedrijven dat een omzetstijging verwacht is gestegen. In vergelijking met een halfjaar geleden zijn er relatief wat meer bedrijven die verwachten dat hun omzet vrijwel gelijk blijft. Per saldo zijn de verwachtingen van de bedrijven over de omzetontwikkeling aanmerkelijk positiever geworden. Opvallend is de sterke differentiatie van de architectenbureaus in de omzetverwachting.

Ontwikkeling personeelsbestand
De verwachte ontwikkelingen van het personeelsbestand worden beïnvloed door de verwachtingen rond de eigen bedrijvigheid. Het dashboard conjunctuur bouwketen toont hoe de bedrijven in de verschillende sectoren de ontwikkeling van hun personeelsbestand voor het tweede kwartaal inschatten. Per saldo is het beeld licht positief, en daarmee beter dan een half jaar terug. Over de gehele linie is het aandeel bedrijven dat een afname van het personeelsbestand verwacht afgenomen.

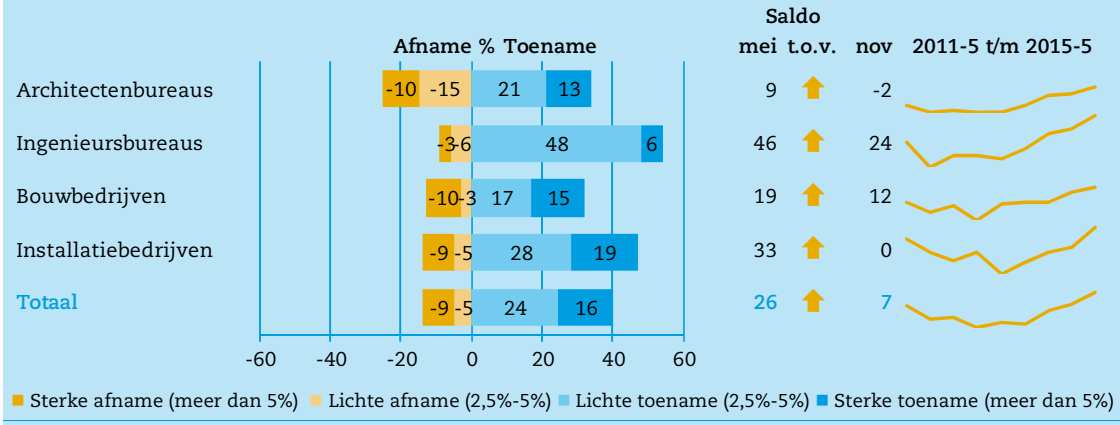
Over het algemeen verwachten drie van de vier bedrijven dat het personeelsbestand niet in omvang zal veranderen. Bijna één op de tien bedrijven verwacht een krimp van het personeelsbestand, terwijl bijna twee op de tien bedrijven een groei verwacht. Per saldo is het aandeel bedrijven dat een krimp verwacht kleiner dan een halfjaar geleden. Bij de installatiebedrijven en ingenieursbureaus is het aandeel dat een groei van het personeelsbestand verwacht groter dan het aandeel dat een afname verwacht. In deze sectoren zijn de verwachtingen al langere tijd positiever aan het worden. Bij de andere sectoren is het aandeel dat een groei verwacht nog net kleiner dan het aandeel dat een krimp verwacht, maar bij de bouwbedrijven en de architecten zijn de verwachtingen per saldo positiever dan een halfjaar geleden.

Dashboard conjunctuur bouwketen

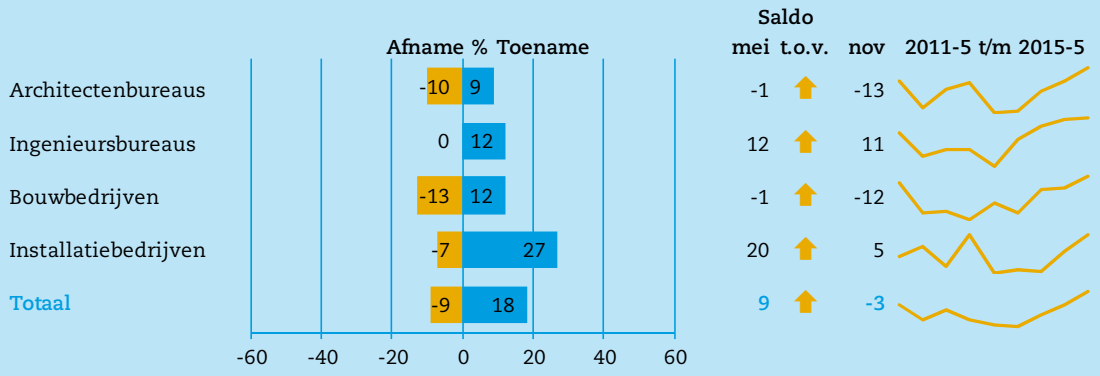
Orderportefeuille

Verwachting van bedrijven over de omzet 2e kwartaal

Verwachting van bedrijven over het personeelsbestand 2e kwartaal

Bron: EIB, MC, NLingenieurs, Panteia

2 Architectenbureaus

De orderportefeuille van de architectenbureaus is met acht tiende maand gestegen naar 4,3 maanden. De omzet- en werkgelegenheidsverwachting van de architectenbureaus zijn ten opzichte van de vorige meting per saldo positiever geworden.

Tabel 2.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. De ontwikkelingen in het belang van de marksectoren lopen uiteen. Zo is het belang van woningen, en gemengde projecten per saldo redelijk stabiel. Het belang van kantoren, winkels en overig is per saldo verbeterd, terwijl het belang van onderwijs, gezondheidszorg en stedenbouw per saldo is afgenomen.

In het vierde kwartaal van 2014 ontvingen architecten minder nieuwe opdrachten dan in het eerste kwartaal. De daling heeft vooral te maken met minder nieuwe opdrachten voor utiliteitsgebouwen (-53%). In woningbouw leverden vooral plannen voor herstel en verbouw meer nieuwe opdrachten op (+19%). Ten opzichte van het vierde kwartaal 2013 zijn de nieuwe opdrachten van woningen en utiliteitsgebouwen met respectievelijk 38% toegenomen en met 40% afgenomen.

Tabel 2.1 Ontwikkeling van het belang van architectenbureaus in deelsectoren van de markt; indexcijfers bouwsom nieuwe opdrachten

belang in omzet architecten			% toename versus % afname			
			november 2014		mei 2015	
Orderportefeuille (aantal maanden)			3,5		4,3	
Belang[1] per marktsector			% –	% +	% –	% +
- Woningen		51%	13	49	13	44
- Kantoren		6%	44	13	34	14
- Winkels		4½%	33	16	33	19
- Onderwijs		8%	20	33	22	22
- Gezondheidszorg		8%	16	33	23	23
- Stedenbouw		2%	12	29	14	25
- Gemengde projecten		4%	10	38	11	38
- Overig		16½%	12	26	9	33
Honorarium			10	7	23	11
Bouwsom nieuwe opdrachten (index 2010 = 100)						
			2014-I	2014-II	2014-III	2014-IV
Totaal gebouwen			90	79	76	73
Woningen	Totaal		93	79	94	99
	Nieuwbouw		89	72	90	93
	Niet nieuwbouw		118	133	124	141
Utiliteits-	Totaal		88	80	61	41
gebouwen	Nieuwbouw		80	70	56	41
	Niet nieuwbouw		106	104	74	74

1 Hier worden alleen bureaus die actief zijn in de betreffende sectoren beschouwd

Bron: Panteia, CBS

3 Ingenieursbureaus

Het conjunctuurbeeld voor de ingenieursbureaus is relatief stabiel. De orderportefeuille is met zes tiende maand gestegen naar 5,1 maanden. De werkgelegenheidsverwachting is per saldo positief en gelijk gebleven. De omzetverwachting is per saldo positief en verbeterd.

Tabel 3.1 laat de uitkomsten zien voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Deze uitkomsten ondersteunen het beeld dat de conjunctuur in deze sector verbetert. De totale orderontvangst is per saldo gestegen. De verwachting voor de orderontvangst in de komende periode is ook verder verbeterd, waarbij de verwachte orderontvangst per saldo positief is. De winstgevendheid is eveneens verbeterd. In de ontwikkeling van de tarieven verwachten vrijwel alle ingenieursbureaus stabilisatie.

Tabel 3.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, ingenieursbureaus

		november 2014	mei 2015
Orderportefeuille (aantal maanden)		4,5	5,1
Totale orderontvangst (%) afgelopen drie maanden	- toename	29	52
	- gelijk	32	36
	- afname	39	12
Totale orderontvangst (%) komende drie maanden	- toename	39	64
	- gelijk	40	27
	- afname	21	9
Winstgevendheid (%)	- toename	24	33
	- gelijk	45	58
	- afname	32	9
Verwachting ontwikkeling tarieven (%)	- toename	8	3
	- gelijk	74	97
	- afname	18	0

Bron: NLingenieurs

4 Bouwbedrijven

De conjunctuur is voor de bouwbedrijven in het afgelopen half jaar licht verbeterd. De orderportefeuille is met een tiende maand gestegen naar 6,8 maanden. Hoewel bij de bouwbedrijven de werkvoorraad in de woningbouw steeg, daalde deze in de utiliteitsbouw en wegenbouw. De omzetverwachting is licht verbeterd ten opzichte van een halfjaar geleden. De werkgelegenheidsverwachting is per saldo positiever geworden.

Tabel 4.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Uit de tabel blijken een aantal verschillen met een halfjaar geleden. Het aandeel bouwbedrijven dat aangeeft geen stagnatie te ondervinden in onderhanden werk is verder gestegen. De bouwbedrijven beoordelen hun orderpositie per saldo positiever dan een halfjaar geleden. Bijna tweederde van de bedrijven beoordeelt hun orderpositie als normaal. De lichte stijging van de orderportefeuille is het gevolg van een stijging van de orderportefeuille bij de b&u-bedrijven. Bij de gww-bedrijven is de werkvoorraad ten opzichte van een halfjaar gedaald. Al met al is het beeld in deze sector dat herstel zich verder doorzet.

Tabel 4.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, bouwbedrijven (totaal en naar de deelsectoren B&U en GWW)

		november 2014	mei 2015
Geen stagnatie in onderhanden werk (%)	Bouw	65	71
	B&U	62	70
	GWW	75	77
Stagnatie vanwege onvoldoende orders (%)	Bouw	29	24
	B&U	32	25
	GWW	21	22
Orderportefeuille (mnd.)	Bouw	6,7	6,8
	B&U	7,0	7,3
	GWW	5,9	5,5
Beoordeling orderpositie (%)			
- groot		9	9
- normaal		57	64
- klein		34	27
Verwachte prijsontwikkeling (%)			
- toename		8	12
- gelijk		86	86
- afname		6	2

Bron: EIB

5 Installatiebedrijven

De orderportefeuille van de installatiebedrijven is met vier tiende maand gestegen naar 5,7 maanden. De werkgelegenheidsverwachting is verbeterd ten opzichte van een halfjaar geleden. De omzetverwachting is per saldo positief. Het aandeel bedrijven dat een omzetdaling verwacht is ten opzichte van een halfjaar geleden verder afgenomen.

Tabel 5.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Van de installatiebedrijven verwacht de helft geen verandering in het toekomstig resultaat, terwijl slechts vier procent een afname verwacht. Per saldo hebben de installatiebedrijven een positievere verwachting van het toekomstig resultaat dan een halfjaar geleden. Over het verwachte prijsniveau zijn de installatiebedrijven per saldo opnieuw positiever geworden, vooral omdat het aandeel bedrijven dat een lager prijsniveau verwacht is afgenomen. Het aantal offerteaanvragen neemt per saldo toe. Al met al is het beeld in de installatiesector dat het herstel zich verder heeft doorgezet.

Tabel 5.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, installatiebedrijven (met minimaal 25 werknemers)

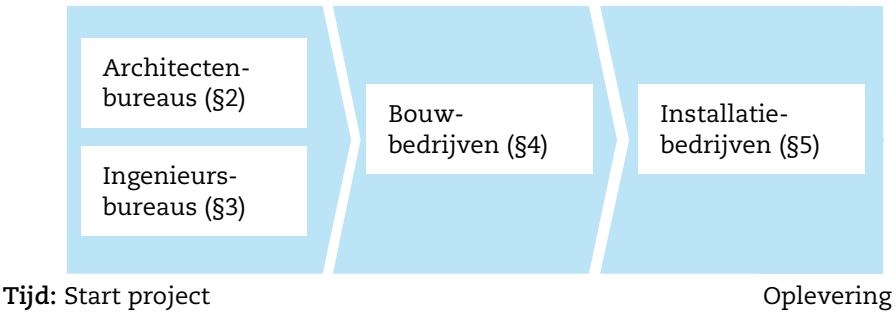
		november 2014	mei 2015
Orderportefeuille (aantal maanden)		5,3	5,7
Resultaatverwachting (%)	- toename	46	44
	- gelijk	40	52
	- afname	14	4
Ontwikkeling t.o.v. vorig kwartaal (%) prijsniveau	- toename	12	23
	- gelijk	66	64
	- afname	22	13
Aantal offerteaanvragen (%)	- toename	30	46
	- gelijk	45	43
	- afname	25	11

Bron: MC

Bijlage 1: Sectoren in de keten

Sinds 2011 heeft het EIB al eerder in acht rapportages de conjunctuur in de bouwketen beschreven. BNA, Bouwend Nederland, NLingenieurs en UNETO-VNI zijn de organisaties die bij dit onderzoek betrokken zijn. De huidige rapportage is de negende in de reeks. De rapportage behandelt de bouwketen in het eerste hoofdstuk als geheel. In de daarop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op de afzonderlijke sectoren, die vertegenwoordigd worden door de hierboven genoemde organisaties. De indeling van de rapportage is gebaseerd op het onderstaande schema, dat de bouwketen summier weergeeft (zie figuur 1). In de praktijk is de samenwerking tussen de hier vermelde sectoren veelal complexer. Zo krijgen installatiebedrijven opdrachten waarbij ze als hoofdaannemer optreden en een bouwbedrijf als onderaannemer inschakelen. De installatiebedrijven ontvangen opdrachten voor het uitvoeren van onderhoud rechtstreeks door de opdrachtgever.

Figuur 1 **Indeling rapportage / schematische weergave van de bouwketen**

Bron: EIB

Bijlage 2: De opbouw van de monitor

In deze rapportage wordt de stand van de conjunctuur in de bouwketen in de eerste helft van 2015 geanalyseerd. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de meest recente conjunctuur-onderzoeken van de betrokken brancheorganisaties. Tabel 1 laat zien welke partijen deze onderzoeken hebben uitgevoerd.

Voor de respons op de verschillende onderzoeken geldt dat deze in relatie tot de onderzochte populaties bevredigend tot goed zijn. Bij het bepalen van de uitkomsten voor de totale bouwketen wordt de personeelsomvang per sector gebruikt voor de weging van de sectorgegevens.

Tabel 1 **Bronvermelding en overzicht van respons per sector, in aantal en als percentage van het aantal geënquêteerde bedrijven**

Branche	Onderzoek door	Aantal	Percentage november 2014	Percentage mei 2015
Architectenbureaus	Panteia	172	18%	16%
Ingenieursbureaus	NLingenieurs	33	32%	28%
Bouwbedrijven	EIB	490	59%	46%
Installatiebedrijven	MC	113	20%	25%

Bron: EIB, MC, NLingenieurs, Panteia

De in deze monitor vermelde verwachtingen hebben per partij betrekking op een andere verslagperiode. In onderstaande tabel is dit samengevat.

Tabel 2 **Periode waarop de verwachtingen betrekking hebben**

Branche	Meting van november 2014	Meting van mei 2015
Architectenbureaus	derde kwartaal	eerste kwartaal
Ingenieursbureaus	vierde kwartaal	tweede kwartaal
Bouwbedrijven	vierde kwartaal	tweede kwartaal
Installatiebedrijven	vierde kwartaal	tweede kwartaal

Bron: EIB, MC, NLingenieurs, Panteia